

УДК 378:373.3.011.3-051

Галина Коберник

ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті уточнено зміст понять «інновації», «інноваційне навчання», «готовність учителя до впровадження нових педагогічних технологій»; висвітлено перешкоди педагогів різним інноваціям та види цінностей, які слід формувати у майбутніх учителів, щоб запобігти цим перешкодам; визначена структура інноваційної діяльності вчителя та критерії виявлення ефективності цієї діяльності; розкрито етапи поділу процесу засвоєння нових ідей і відповідно етапи сприйняття інновацій учителями; виділені основні компоненти готовності вчителів до впровадження інноваційних технологій у сфері навчання й виховання; висвітлено рівні готовності майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності.

Ключові слова: інновації, навчання, готовність учителя, підготовка, педагогічні технології, організація, студент, викладач.

В статье дано уточнение содержания понятий «инновации», «инновационное обучение», «готовность учителя к внедрению новых педагогических технологий»; раскрыты основные препятствия педагогов разным инновациям и виды ценностей, которые необходимо формировать в будущих учителей, чтобы предотвратить этим препятствиям; определена структура инновационной деятельности учителя и критерии выявления эффективности этой деятельности; раскрыты этапы процесса освоения новых идей и соответственные этапы восприятия инноваций учителями; обоснованы базовые компоненты та уровни готовности учителей к введению инновационных технологий в сфере обучения и воспитания.

Ключевые слова: инновации, обучение, готовность учителя, подготовка, педагогические технологи, организация, студент, преподаватель.

The article clarified the meaning of the terms «innovation», «innovative education», «readiness of the teacher to introduce new educational technologies»; the resistance of teachers to different types of innovation and values that should be formed in the future teachers to prevent this resistance have been highlighted; the structure of teacher innovating activity and criteria for identifying the efficiency of such activity have been defined; the stages of the process of assimilation of new ideas and the stages of innovations appropriate perception by teachers have been revealed; the main components of readiness of teachers to implement innovative technologies in the system of education have

been identified; the levels of readiness of teachers to innovative educational activities: motivational, cognitive, operational have been characterized; the measure of displaying by teachers of some of the components that was the basis for the definition of four levels of readiness of teachers to introduce pedagogical innovations: elementary (low), reproductive (satisfactory), productive (sufficient) creative (optimal) has been found out.

Key words: *innovation, training, readiness of a teacher, educational technology, organization, student, teacher.*

Стрімкий науковий прогрес, поява нових інформаційних технологій, швидкоплинні зміни сучасного життя потребують постійного пошуку та інновацій. Вирішенню цієї проблеми сприяє активне впровадження в навчальний процес підготовки майбутніх педагогів інноваційних технологій навчання, в умовах яких можна ефективно формувати готовність учителя до активного розвитку й самореалізації особистості дитини у процесі засвоєння знань. Важливою на шляху впровадження таких технологій є відповідна підготовка майбутніх учителів саме початкової школи.

У цілому, різноаспектними проблемами професійної підготовки учителів займалися В. Андрущенко, О. Антонова, В. Бондар, О. Вишневський, Н. Волкова, Б. Вульф, В. Галузинський, В. Галузяк, В. Гриньова, О. Гукаленко, М. Євтух, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Іванов, О. Коберник, Л. Кондрашова, В. Огнев'юк, О. Пехота, С. Сисоева, В. Семиченко, М. Сметанський, О. Сухомлинська, М. Чепіль, В. Шахов та ін.

Теоретичні й методичні засади підготовки вчителів школи першого ступеня докладно висвітлено в працях Н. Бібик, В. Бондаря, М. Вашуленка, Т. Гарачук, П. Гусака, В. Желанової, Л. Коваль, Я. Кодлюк, Г. Коберник, О. Комар, О. Кучерявого, С. Литвиненко, С. Мартиненко, О. Матвієнко, Д. Пашенка, Р. Пріми, О. Савченко, Л. Хомич та ін. Проте на практиці ідеї цих та й інших науковців не в повній мірі реалізуються.

Необхідність у інноваційній спрямованості педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку освіти та суспільства в цілому зумовлена рядом суперечностей між: соціально-економічними перетвореннями в суспільстві та методологією й технологією організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах; об'єктивною потребою в розширенні профілю підготовки вчителів, формування у них готовності до вирішення широкого кола інноваційних завдань та існуючою традиційною системою навчання; посиленням міри свободи викладача, який раніше діяв у жорстко регламентованих умовах і недостатньою розробкою теоретичних підходів до проектування відповідних педагогічних систем; зростанням ролі та значення викладача як генератора педагогічних ідей і спрямованістю традиційної освіти педагога лише на формування професійної компетентності, що розуміється як система професійних

знань, умінь і навичок.

Метою статті є уточнити категоріальний апарат; визначити стан готовності майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності, перешкоди, які чинять педагоги різним інноваціям та їх подолання.

Педагогічна технологія, як зазначається у педагогічному словнику за редакцією М. Д. Ярмаченка, це «сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі. Педагогічна технологія передбачає відповідне наукове проектування, при якому ці цілі ставляться досить однозначно і зберігається можливість об'єктивних поетапних вимірювань та підсумкової оцінки досягнутих результатів» [5, с. 359].

Поняття «нове» є одним із стержневих понять в інноваційній педагогіці. Словник С. Ожегова дає таке визначення: «Новий – вперше створений або виготовлений, виник або з'явився недавно, заміна попередньому, заново відкритий недостатньо знайомий, маловідомий [2].

Значну увагу на зміст поняття «інновації» сконцентрували у своїх дослідженнях В. Сластьонін та Л. Подимова: «Якщо «вперше створений» – дає уявлення про щось зовсім невідоме раніше, то наступні характеристики – «надавно» і особливо «заново відкритий» – свідчать про те, що в новому присутній в якійсь мірі елемент «старого», чогось того, що вже було. Таким чином, можна говорити про два типи нового: 1) вперше створене нове; 2) таке нове адекватне відкриттю. Нове, що ґрунтується на старому, тобто, нове, яке складається з прошарку старого та прошарку нового, які, з'єднавшись, дають конкретизацію і доповнення попереднього знання [8].

В. Ляудис сконструювала одну з моделей, яка допомагає дослідженню особливостей стратегії інноваційного навчання і його функцій в розвитку особисті. В ролі моделі пропонується ситуація спільної продуктивної та творчої діяльності вчителя з учнями [4].

В міру переходу до інноваційного навчання змінюється рівень самоорганізації особистості, способи розуміння ситуації та способи спілкування, зростає свобода учня не тільки в прийнятті, але й в переформулюванні цілей і змісту діяльності, в висуненні нових змісту й цілей. Із залежного учень перетворюється в ініціативного партнера [12].

Інноваційність, на думку В. Сластьоніна та Л. Подимової, – це насамперед відкритість, проникність для іншої, відмінної від власної, думки. Мова йде про готовність і вміння поставитися до своєї позиції не як до єдиної можливої та єдиної істинної. Вміння координувати свою точку зору з іншими й не розглядати її як єдину існуючу.

Створенню освітнього середовища, в умовах якого ефективно формувались би згадані якості, сприяє організація ситуації двостороннього взаємного впливу, активної взаємодії всіх учасників розвивального навчального спілкування. Співробітництво та співтворчість в інноваційному процесі передбачають спільний пошук; принципальний, але доброзичливий спільний аналіз результатів, підрахунків і ін., тобто,

відбувається продуктивна діяльність.

Наступний аспект принципу інноваційності – це відкритість учителя культурі та суспільству. Стосунки між поколіннями, між учителями й учнями мають характер співробітництва, взаєморегулювання, взаємодопомоги рівних. У процесі навчання переважає творча атмосфера, індивідуально-особистісна своєрідність підходу до проблеми, до способу її вирішення. Основна цінність відносин – співтворчість учителя й учня [8].

Отже, педагогічну інновацію розглядають як особливу форму педагогічної діяльності й мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, упровадження та поширення нового в освіті [1].

Особливості застосування сучасних інноваційних технологій у навчальному процесі розкрито в наукових працях І. Богданової, Н. Богомолової, Г. Коберник, Е. Михайлова, В. Матірко, В. Полякова, О. Пометун, Ю. Ткаченко, О. Сидоренко, А. Смолкіна.

Д. Луп'як під інноваційним процесом розуміє сукупність послідовних дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов. Рушійною силою інноваційної діяльності є педагог як творча особистість, оскільки суб'єктивний чинник є вирішальним під час пошуку, розробки, впровадження й поширення нових ідей [3]. Як стверджує В. Химинець, тільки інноваційна за своєю сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними інноваційними законами глобалізації, є всебічно розвинутою, самостійною самодостатньою особистістю [9].

Впровадження нового завжди супроводжується складностями. До найголовніших соціально-психологічних бар'єрів, що виникають під час впровадження нових технологій навчання й виховання та виявлені нами в процесі дослідження в загальноосвітніх школах, відносяться: 1) соціально-економічні проблеми життя сільського вчителя, 2) індивідуальна і групова протидія введенню інновацій, 3) страх перед новим, 4) відсутність теоретичних і методичних знань та умінь [7].

Найбільш складною перешкодою на шляху стратегічних перетворень у навчанні й вихованні є протидія з боку педагогів різним інноваціям. Врахування протидії, як одного з основних соціально-психологічних бар'єрів під час впровадження інноваційних технологій, – необхідна умова успішного його подолання. Подолання ж протидії, зведення її до мінімуму складає головне змістовне завдання попереднього етапу впровадження нових педагогічних технологій у школі.

Готовність учителя до впровадження нових педагогічних технологій розглядається О. Коберником як особливий психологічний стан, цілісність якого визначається повноцінним розвитком, що взаємодоповнюється і взаємообумовлюється діями інтелектуального, мотиваційного й операційного компонентів у структурі особистості [7].

Аналіз результатів дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи дозволяє стверджувати, що в процесі педагогічної практики під час педагогічної взаємодії в них спостерігається:

- низький рівень готовності до сприймання учня як активного суб'єкта власної діяльності під час взаємодії з учнями низького рівня фізичної, психічної, соціальної та духовної активності та високий – під час взаємодії з учнями високого рівня;
- низький рівень готовності до сприймання учня як рівноправного суб'єкта взаємодії;
- високий рівень готовності до позитивного сприймання фізично-, інтелектуально-, соціально-, духовно-активних учнів та низький – пасивних;
- орієнтація на задоволення соціальних потреб вихованців (але тільки тих, що пов'язані з навчальною діяльністю);
- орієнтація на ситуативні цілі під час взаємодії з учнями;
- орієнтація на існуючі нормативні стереотипи у взаємодії з учнями в організації навчально-виховного процесу;
- низький рівень готовності вчителів до впровадження нових педагогічних технологій [7].

Стосовно себе під час педагогічної взаємодії в обстежуваних студентів спостерігається:

- низький рівень готовності до перетворюючої активності стосовно себе як учителя;
- низький рівень готовності вчителів загальноосвітніх шкіл критично ставитися до власних дій в процесі організації навчально-виховного процесу та впровадження інновацій;
- низький рівень готовності до позитивного сприймання себе як учителя [7].

Виявлено, що у значної частини майбутніх учителів спостерігаються певні деформації у сприйнятті себе та учнів під час педагогічної взаємодії.

Серед інструментальних цінностей майбутніх педагогів найвищі рангові місця займають такі цінності як вихованість, акуратність, освіченість, відповідальність, чесність, широта поглядів та чуйність.

При цьому найнижчі рангові місця займають такі цінності: серед термінальних – рівність, незалежність, упевненість у собі, пізнання, матеріальна забезпеченість та життя, сповнене розваг; серед інструментальних – терпимість до інших поглядів, ефективність у справах, сміливість, тверда воля, високі домагання та самоконтроль.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу визначити структуру інноваційної педагогічної діяльності, яка складається з таких компонентів: мотиваційного, креативного, технологічного, рефлексивного, функціонального. Вченими визначаються наступні критерії ефективності інноваційної діяльності вчителя: 1) творче сприйняття педагогічних інновацій, 2) творча активність, 3) методологічна та технологічна

готовність до введення інновацій, 4) педагогічне інноваційне мислення, 5) культура спілкування й такі рівні: репродуктивний, продуктивний і творчий.

Процес засвоєння нових ідей, інновацій у галузі педагогіки, за визначенням Е. Роджерса, є складним багатоетапним розумовим процесом прийняття рішення, який має тривалий термін від першого знайомства людини з інновацією до її кінцевого сприйняття. В ході цього процесу відбувається оцінювання значення та наслідків прийняття рішення. Е. Роджерс поділяє цей процес на такі основні етапи: 1) ознайомлення з проблемою; 2) її аналіз; 3) аналіз шляхів до її вирішення; 4) вибір шляху; 5) наслідки вибору рішення [12]. Відповідно до такого поділу є потреба визначити п'ять основних етапів процесу сприйняття інновацій учителями.

1. Етап ознайомлення педагога з інновацією: майбутній учитель вперше чує про інновацію, але ще не готовий до отримання додаткової інформації.

2. Етап появи зацікавленості: на цьому етапі студент проявляє зацікавленість у інновації та починає шукати додаткову інформацію про неї. Ця інформація ще ніяк не «обмальована» мотивами сприйняття (людина ще не вирішила: «приміряти» чи ні інновацію до власної проблеми). Основне завдання на цьому етапі – отримати якнайбільше відомостей про інновацію. Компонент «інтересу» примушує людину активно шукати інформацію, а ситуації будуть визначати, де він буде шукати її та яким чином інтерпретувати.

3. Етап оцінки: на цьому етапі майбутній педагог в думках «приміряє» інновацію до власної наявної або прогнозованої ситуації, а потім вирішує, чи необхідно апробувати дану інновацію. Якщо він вважає, що позитивні риси інновації перевищують негативні, варто апробувати дану інновацію. Частіше за все на цьому етапі людина шукає спеціалізовану інформацію (поради, консультації) про інновацію.

4. Етап апробації: на цьому етапі апробують інновацію в порівняно невеликих масштабах, щоб визначитися, чи доцільно її застосовувати у даній конкретній ситуації. Результатом цього етапу може бути як безумовне сприйняття інновації, так і відмова від неї.

5. Етап кінцевого (підсумкового) сприйняття: на цьому етапі майбутній учитель приймає заключне рішення про сприйняття інновації та про продовження її використання в повному обсязі. Основним завданням цього етапу є оцінка результатів попереднього етапу та прийняття остаточного рішення про застосування інновації в майбутньому.

На підставі вивчення сутності проблеми готовності до педагогічної діяльності нами виділені основні компоненти готовності вчителів до впровадження інноваційних технологій у сфері навчання й виховання. Базовим компонентом визначено мотиваційний, до складу якого увійшли: установка на особливу значущість та важливість нових освітніх технологій в сучасному навчально-виховному процесі школи; прагнення до активного

вивчення педагогічних інновацій; прагнення вчителя творчо та неординарно проектувати педагогічну діяльність; активний інтерес педагога до процесу вивчення інновацій. Когнітивний компонент готовності розглянуто як інтеграцію психологічних, педагогічних, технологічних знань. До операційного компоненту готовності віднесені вміння, як такі інтегровані якості, що набуті вчителями під час опанування змісту психолого-педагогічних та фахових дисциплін, самостійної педагогічної діяльності. Водночас ми представляємо змістові характеристики названих компонентів готовності вчителів до впровадження нових освітніх технологій (когнітивного та операційного).

Все це разом дозволило виявити міру прояву в педагогів окремих складових компонентів, що стало підґрунтям для визначення чотирьох рівнів готовності вчителів до впровадження педагогічних інновацій.

Елементарний рівень (низький), на якому спостерігається прояв байдужого ставлення майбутнього вчителя до нових педагогічних інновацій. Студенти цього рівня не можуть чітко визначити необхідність і доцільність використання освітніх інновацій, не можуть окреслити їх сутність, а до їх впровадження підходять формально, базуючись лише на власному досвіді. Майбутніх педагогів, яким характерний елементарний рівень готовності до впровадження нових педагогічних технологій, нами виявлено 13,6 %.

Репродуктивний рівень (задовільний). Майбутнім учителям цієї групи притаманне поверхове формулювання змісту нових педагогічних технологій. Вони мало орієнтовані на творчий пошук у навчально-виховному процесі, впровадження сучасних педагогічних систем. У педагогічній діяльності в основному репродукуються елементи наявних методичних розробок, при цьому практиканти не можуть чітко передбачити можливі результати обраних технологій навчальної та виховної діяльності. 41,7 % учителів, які мають репродуктивний рівень готовності до впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Продуктивний рівень (достатній) притаманний учителям, що виявляють активний інтерес до інноваційних технологій і досить чітко усвідомлюють необхідність їх впровадження, методично грамотно їх використовують. У процесі педагогічної практики студенти спираються на базові психолого-педагогічні знання, особливо, коли йдеться про необхідність врахування вікових особливостей учнів та технології організації активної навчально-пізнавальної діяльності. Педагоги прагнуть до самостійного застосування освітніх технологій, створення авторських курсів, проектів виховної діяльності, при цьому проявляють уміння обґрунтувати та вмотивувати доцільність використання окремих технологій. З таким рівнем готовності є 34,3 % майбутніх учителів.

Творчий рівень (оптимальний). Майбутні вчителі цього рівня характеризуються ініціативністю та творчим підходом до впровадження

нових педагогічних технологій. Вони самостійно проектують оригінальні та педагогічно доцільні варіанти навчальної та виховної діяльності. Їх технології й проекти відповідають потребам та можливостям конкретної вікової групи. Педагоги володіють уміннями прогнозувати можливі результати навчальної й виховної діяльності після використання певної технології. Кількість майбутніх педагогів з творчим рівнем готовності до впровадження педагогічних інновацій становить всього 10,4 %.

Аналіз результатів дослідження готовності майбутніх учителів початкової школи дозволяє стверджувати, що не все гаразд з готовністю випускників ВНЗ до застосування інноваційних технологій навчання та потребує подальших досліджень, зокрема методичних розробок з впровадження цих технологій у практику, без чого викладачі вищого навчального педагогічного закладу будуть відчувати труднощі в підготовці вчителя, разом з тим і початкової школи, який був би спроможний допомогти учню отримати та освоїти досвід старшого покоління, збагатити й розвинути його.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Краевский В. В. Соотношение педагогической науки и педагогической практики / В. В. Краевский. – М., 1977. – 64 с.
3. Луп'як Д. М. Інноваційна діяльність майбутнього вчителя технологій у системі педагогічної освіти / Д. М. Луп'як // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2004. // Зб. Наук. пр. – Вип. 37. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – 537 с.
4. Ляудис В. Я. Память как хромотопическая основа личностной самоорганизации / В. Я. Ляудис // Вестник МГУ. Сер. 14. Психология. – 1991. – № 4.– С. 30–34.
5. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
6. Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання в сільській початковій школі: монографія / О. А. Біда. Г. П. Волошина, М. В. Картель та ін.; за заг. ред. Н. С. Побірченко. – Наук. світ, 2002. – 229 с.
7. Слостенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1977. – 308 с.
8. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець.– Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. – 364 с.
9. Rogers E. M. Diffusion of innovations. – No 4, Free Press, 1983 – 453.